

Nr 305.

Ankom till riksdagens kansli den 13 december 1946 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i vissa fall från skyldighet att återbetala för mycket utbetalta löne- och pensionsbelopp.

(3:e avd.)

I propositionen nr 375 har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 25 oktober 1946, berett riksdagen tillfälle att avgiva yttrande beträffande riktlinjerna för Kungl. Maj:ts prövning av frågor om befrielse från skyldighet att återbetala löne- och pensionsbelopp, som felaktigt utbetalats i strid mot under riksdagens medverkan tillkomna bestämmelser.

Vid prövning av ärenden angående avstående av fordringsanspråk, som uppkommit för kronan och avse skyldighet för enskilda personer att återbetala för mycket utbetalta löner och pensioner, har praxis utvecklats efter två olika linjer. I den mån de felaktiga utanordningarna gjorts i strid mot författningar eller andra föreskrifter, som tillkommit utan riksdagens medverkan, och Kungl. Maj:t icke varit bunden av särskilda av riksdagen meddelade direktiv angående dispositionen av de medel, från vilka utbetalningarna skett, har Kungl. Maj:t ansetts utan vidare äga befogenhet att befria från återbetalningsskyldigheten. Besluten härom ha vanligen erhållit formen, att Kungl. Maj:t låtit vid de gjorda utbetalningarna bero. Då fråga däremot varit om felaktiga utbetalningar i strid mot författningar eller bestämmelser, som antagits av riksdagen eller eljest tillkommit under riksdagens medverkan i en eller annan form, har Kungl. Maj:t enligt tidigare gällande uppfattning icke ägt befria från återbetalningsskyldigheten utan att samtidigt vederbörligt anslag beretts täckning för den därigenom uppkommande förlusten genom att Kungl. Maj:t anvisat medel från anslag till extra utgifter eller annat för Kungl. Maj:t disponibelt anslag.

Sedermera har emellertid en omsvängning i praxis ägt rum, i det att Kungl. Maj:t även vid sådana felaktiga utbetalningar, som skett i strid mot av riksdagen fastställda eller eljest godkända grunder, låtit vid de gjorda utbetalningarna bero utan att bereda vederbörligt anslag täckning från till Kungl. Maj:ts förfogande stående medel. Ett dylikt förfarande har närmast varit av det praktiska behovet påkallat. Det ligger i sakens egen natur, att misstag stundom begås vid tolkningen av de många, stundom rätt inveck-

lade lönebestämmelser, som under de senaste åren och vad beträffar det militära förvaltningsområdet särskilt under krigsåren tillkommit. I synnerhet måste detta gälla värnpliktiga och andra militära redogörare, som icke eller endast i ringa mån undergått någon särskild utbildning för redogöraruppgiften. Antalet ärenden om befrielse från återbetalningsskyldighet har också under sista åren kraftigt ökat inom försvarsdepartementet.

I fråga om de principer, som varit vägledande för Kungl. Maj:ts prövning, har i statsrådsprotokollet hänvisats till en inom försvarsdepartementet utarbetad promemoria av följande innehåll.

Vid prövning inom försvarsdepartementet av frågor om efterskänkande av återbetalningsskyldighet i anledning av för mycket utbetalta löner och pensioner hava huvudsakligen följande synpunkter varit vägledande.

Befrielse har kunnat medgivas i fall sådana som följande:

1) Genom den gjorda utbetalningen har statsverket tillgodogjort sig vissa tjänster eller undslupit vissa merkostnader (obehörigheten har kunnat anses vara av mera formell art).

2) Utbetalningen har eljest varit billig och skälig (formell brist att vederbörligt tillstånd icke inhämtats).

3) Utbetalningen har grundat sig på en i och för sig ursäktlig feltolkning av författningsbestämmelserna.

4) Svårighet för redogöraren att indriva det för mycket utbetalta beloppet (då dödsfall mellankommit, pensionsavgång, mångfald svårantärfbara sakägare med ringa återbetalningsskyldighet för envar etc.).

5) Ömmande skäl (beloppets storlek i förhållande till sakägarens ekonomiska möjligheter o. dyl.).

Principen om god tro, såväl hos redogöraren som hos sakägaren, har strängt upprätthållits.

Enligt av finansdepartementet införskaffade uppgifter har Kungl. Maj:t under år 1946 intill utgången av september i åttiofyra fall, utan anlitande av anslag till extra utgifter e. d., efterskänt fordringar, som uppkommit genom utbetalningar i strid mot författningar tillkomna under riksdagens medverkan. Av ifrågavarande ärenden ha åttiotre beretts inom försvarsdepartementet och ett inom finansdepartementet. För att giva en översikt över arten av de ärenden, som vanligen äro föremål för dylika avgöranden av Kungl. Maj:t, har en förteckning över nyssnämnda, under de tre första kvartalen av år 1946 fattade beslut jämte en kort redogörelse för omständigheterna i de särskilda fallen fogats såsom bilaga till propositionen.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

Såsom av det anförda framgår torde en viss oklarhet råda beträffande de konstitutionella förutsättningarna för det förfaringsätt, som under senare år tillämpats vid prövningen av vissa ärenden angående befrielse från återbetalningsskyldighet i anledning av för mycket utbetalta löner och pensioner. Det är därför enligt min mening lämpligt att denna fråga underställes riksdagen utan att man avvaktar resultaten av mera vittsyftande utredningar angående dels formerna och förutsättningarna för avskrivning av kronans fordringar av olika slag, dels ock utformningen av redogöraransvaret.

Den i det föregående lämnade redogörelsen ger uppenbarligen vid handen, att det av praktiska skäl är erforderligt, att Kungl. Maj:t har en viss befo-

genhet att efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall utan riksdagens hörande fatta beslut om befrielse från sådan återbetalningsskyldighet. Om varje dylik fråga skulle underställas riksdagens prövning, skulle det leda till en avsevärd ökning av antalet propositioner i småärenden och medföra en praktiskt sett onödig arbetsökning både för riksdagen och Kungl. Maj:ts kansli. Särskilt med hänsyn till numera gällande praxis att efterskänkanden beslutas utan att täckning beredes från anslag till extra utgifter eller andra till Kungl. Maj:ts disposition stående medel, synes det mig vara önskvärt, att en viss reglering av Kungl. Maj:ts befogenhet i förevarande avseende erhålles. Det torde därvid vara lämpligt att en begränsning fastställs i Kungl. Maj:ts rätt att befria från återbetalningsskyldighet i dylika fall. Såsom en allmän regel synes böra fastslås, att Kungl. Maj:t såvitt angår utbetalningar, som skett i strid mot bestämmelser, tillkomna under riksdagens medverkan, må utan riksdagens hörande besluta om befrielse från återbetalningsskyldighet endast i ärenden av mindre ekonomisk räckvidd, såvida icke samtidigt anvisas täckning från anslag till extra utgifter eller liknande anslag. Till ärenden av mindre ekonomisk räckvidd torde därvid förslagsvis kunna räknas sådana, i vilka det belopp, som ifrågakommer till efterskänkande, icke överstiger 10 000 kronor. Denna siffra torde böra uppfattas som en riktpunkt för gränsdragningen. Om efterskänkande skulle ifrågakomma för ett flertal felaktiga utbetalningar till en viss lön- eller pensionstagare eller för ett flertal sådana utbetalningar av en viss redogörare, bör sålunda vid tillämpningen icke fästas avgörande vikt vid om hela frågan formellt prövas i ett enda ärende eller om den kommer upp till behandling i ett flertal ärenden på grund av vid olika tillfällen fastställda revisionsanmärkningar. Det sammanlagda beloppet av de felaktiga utbetalningar, som kunna antagas hänga samman med det ärende om återbetalningsskyldighet, som är föremål för Kungl. Maj:ts prövning, bör i dylika fall icke få överstiga det angivna beloppet, 10 000 kronor.

Till ledning för Kungl. Maj:ts prövning av ifrågavarande ärenden torde i huvudsak de riktlinjer, som hittills tillämpats och sammanfattningsvis skisserats i det föregående, böra tjäna. För att tillgodose önskemålet om en enhetlig praxis vid avgörandet av hithörande frågor bör jämväl i fortsättningen prövningen av dessa ärenden liksom av andra löne- och pensionsfrågor beredas inom finansdepartementet och, såvitt angår vissa militära avlöningsärenden, inom försvarsdepartementet.

Jag förordar, att tillfälle beredes riksdagen att taga ståndpunkt till de av mig i det föregående angivna riktlinjerna för Kungl. Maj:ts prövning av frågor om befrielse från skyldighet att återbetala löne- och pensionsbelopp, som felaktigt utbetalts i strid mot under riksdagens medverkan tillkomna bestämmelser.

I detta sammanhang får utskottet erinra, att innevarande riksdag under vårsessionen bemyndigat Kungl. Maj:t att under budgetåret 1946/47 avgöra frågor om avstående av fordringsrätt m. m. i den utsträckning, som av chefen för försvarsdepartementet angivits i statsrådsprotokollet för den 15 februari 1946 (riksdagens skrivelse nr 310, punkt 1). Beslutet innebar förlängning av ett för budgetåret 1945/46 lämnat bemyndigande, för vilket *statsutskottet* lämnat följande redogörelse i utlåtandet 1946: 166, punkt 1.

Vid anmälan av propositionen 1945: 87 (punkt 1 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 16 februari 1945) framhöll dåvarande föredragande departementschefen önskvärdheten att åstadkomma en

förenklad handläggning av frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan och förordade, att Kungl. Maj:t måtte utverka riksdagens bemyndigande att i viss utsträckning avgöra dylika frågor. Enär frågan om Kungl. Maj:ts rätt att avstå statsverkets fordringar mot enskilda samt formerna här för vore föremål för övervägande, syntes emellertid vid bemyndigandets utformning viss försiktighet böra iakttagas. Bemyndigandet borde sålunda utverkas endast för tiden till utgången av budgetåret 1945/46 samt avse ersättningsanspråk där fråga vore om kapitalbelopp — eventuella räntefordringar icke medräknade — icke överstigande 10 000 kronor. Bemyndigandet syntes böra preciseras att med denna begränsning avse dels frågor om befrielse från i judiciell ordning ålagd ersättningsskyldighet till kronan på grund av förlust av eller skada å egendom tillhörande krigsmakten, dels ock frågor om efterskänkande av fordran som grundar sig på kronans regressrätt mot förare av kronans motorfordon, luftfartyg etc. enligt de i ämnet gällande ansvarsreglerna. I propositionen framlades förslag i överensstämmelse härmed.

Riksdagen uttalade i skrivelse 1945: 155 att, även om riksdagen ur principiell synpunkt hyste betänkligheter mot ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, riksdagen å andra sidan ansåge, att under nuvarande förhållanden vissa lämplighetsskäl onekligen talade för tillmötesgående av detsamma i viss utsträckning. Riksdagen hade därför icke velat motsätta sig förslaget, särskilt som bemyndigandet endast avsåge tiden intill den 1 juli 1946, men hade begränsat det kapitalbelopp, intill vilket Kungl. Maj:t sålunda skulle äga att besluta om avstående av kronans skadeståndsanspråk, till 5 000 kronor. Såsom förutsättning för bemyndigandet skulle gälla, att i fråga om grunderna för prövningen av hithörande ärenden av riksdagen hittills godkänd praxis i möjligaste mån följdes. Vidare borde Kungl. Maj:t lämna 1946 års riksdag en redogörelse över av Kungl. Maj:t meddelade beslut om befrielse från ersättningsskyldighet, varom här vore fråga.

Utskottet.

Det stora antalet ärenden angående befrielse från återbetalningsskyldighet i anledning av för mycket utbetalta löner och pensioner på försvarsdepartementets föredragning torde sammanhånga med beredskapsförhållandena. Ehuru en nedgång i antalet ärenden därför kan emotes, synes det likväl vara av praktiska skäl erforderligt, att Kungl. Maj:t har en viss befogenhet att efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall utan riksdagens hörande fatta beslut om befrielse från sådan återbetalningsskyldighet. I anslutning till riksdagens tidigare beslut angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att avgöra frågor om avstående av fordringsrätt m. m. (rd. skr. 1945: 155 och 1946: 310, punkt 1) torde ärenden, vilka avse ett belopp överstigande 5 000 kronor böra underställas riksdagen. Vad till statsrådsprotokollet anförts angående riktlinjerna i övrigt för Kungl. Maj:ts prövning synes kunna godtagas. Utskottet vill dock understryka vikten av att omständigheterna i varje särskilt fall bli föremål för en omsorgsfull utredning och att återhållsamhet iakttages vid frågornas avgörande.

En redogörelse för meddelade beslut i ärenden, varom här är fråga, torde lämnas riksdagen i likhet med vad som gäller för Kungl. Maj:ts beslut i förenämnda ärenden om avstående av fordringsrätt.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anfört.

Stockholm den 13 december 1946.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Gränebo, Larsson, Karl Andersson, Heiding, Mannerskantz, Gustaf Karlsson, Gustaf Iwar Anderson, fröken Andersson, herrar Hesselbom och Albertsson*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson i Stockholm, Falla, Bergström, Rubbestad, Andersson i Malmö, Mårtensson, Pettersson i Dahl, Malmborg i Skövde, Holmström, Åkerström och Petterson i Degerfors*.
